

Ἑβδομαδιαία πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐπιθεώρησις ἐκδιδόμενη ὑπὸ Θ. Δ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ
πρόγραμμα ἔχουσα τὸν ΕΛΕΓΧΟΝ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν.

ΕΤΟΣ Ζ'. — ΑΡΙΘ. 279 || ||

ΦΩΣ ΠΑΝΤΟΥ

ΜΥΤΙΛΗΝΗ, 3 Δεκεμβρίου 1919

Θ. Δ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ

ΘΕΜΕΛΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

(Δικαίωμα ἀναδημοσίευσεως ἐπιφυλαγμένον)

(4) (4)

(Συνέχεια ἀπὸ φύλλον ἀριθ. 278)

Τί ἄλλο λοιπὸν θέλει ὁ παιδαγωγός; ἔχει στὰ χέρια του ἓνα τρομερὸ ὄπλο γιὰ νὰ δαμάσῃ τὸ ἄγριο ἀσυνείδητο παιδικὸ ψυχόρμητο. Ἀρχίζει τὴ δουλιὰ του ἀπ' τὴν παλληκαριά, γιὰ νὰ τελειώσῃ μὲ ἀποτέλεσμα στὴν ἠθικὴ ἰδέα τῆς εὐμενείας. Εἶναι ἀνάγκη ὁμῶς νὰ κολουθήσῃ κάποιος δρόμος χαραγμένον ἀπὸ πρῶτον, γιὰ νὰ ποφύγῃ τὶς ἄσκοπες λοξοδρομίες δεξιὰ καὶ ἀριστερά, πού, ἢ θὰ τὸν χασομερήσουν στὴ δουλιὰ του, ἢ θὰ τὸν ἀποπλανήσουν. Τὸ δρόμον αὐτὸν θὰ προσπαθήσουμε νὰ δείξουμε γιὰ τὴν ὥρα ἀπὸ μακριὰ μέσα στοὺς δυὸ ἀκόλουθους παραγράφους.

α'.)

Ὁ παιδαγωγός ὀφείλει πρῶτα πρῶτα νὰ ἔχη στὸ νοῦ του τὸν ὄρισμό τῆς παιδαγωγούσης παλληκαριάς, ξεκαθαρισμένης ἀπὸ τὶς παρεξηγημένες ἔννοιες καὶ κατευθύνσεις πού τῆς ἔδωκαν ἡ ἀμάθεια καὶ οἱ συνθήκες τῶν διαφόρων ἐποχῶν. Ἄς παραδεχθῶμε γιὰ τὴν ὥρα τὸν ἀκόλουθον ὄρισμό, ὅτι «*παιδαγωγούσα παλληκαριά εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ἐνσυνείδητη βούλησις μὲ τὴν ὁποία νικοῦμε τὸ ἐσωτερικὸ ἀσυνείδητο ψυχόρμητο τῆς ἰδιοτελείας, χάριν τοῦ καλοῦ τῶν ἄλλων*».

Κατόπι διαιροῦμε τὴν παλληκαριά 1) σὲ *ἐξωτερικὴ*, ἀποβλέπουσα σὲ ἐξωτερικοὺς ἐχ-

θρούς, (ἀντικείμενα, πράξεις, δυνάμεις τοῦ ἔξω κόσμου), καὶ 2) σὲ *ἐσωτερικὴ*, ἀποβλέπουσα σὲ ἐσωτερικοὺς ἐχθρούς, (δυνάμεις, ὁρμές, πάθη τοῦ ἔσω κόσμου). Ὁ παιδαγωγὸς θὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν πρώτη. Κι' ἀφοῦ τὴν ἐξαντήσῃ λίγο πολὺ στὰ τρία πρῶτα χρόνια, μὲ τὴ βεβαιότητα πὼς ἐπέτυχε στὸ φύτεμά της, μπαίνει τὸν τέταρτο χρόνο στὴ δεύτερη παλληκαριά, τὴν ἐσωτερικὴ καὶ πνευματικώτερη, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ φιλαλήθεια καὶ ἐλευθεροφροσύνη, σύμφωνα μὲ τὸ παρακάτω XII κεφάλαιο.

β'.)

Μιὰ ἄλλη διαίρεσις τῆς παλληκαριάς ἀναγκαϊότατη εἶναι: 1) σὲ *ὠφέλιμη*, 2) σὲ *βλαβερὴ*, καὶ 3) σὲ *ἄσκοπη*. Ἡ 1η ἀποβλέπει στὸ καλό· ἡ 2η στὸ κακό· καὶ ἡ 3η σὲ τίποτε. Ὅταν λέμε καλό, δὲν ἐννοοῦμε τὸ καλό τοῦ ἑαυτοῦ μας, πρέπει καλὰ νὰ τὸ προσέξῃ αὐτὸ ὁ δάσκαλος. Ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ εἶδη τῆς παλληκαριάς φανερὸ πὼς μόνο τὸ 1ο εἶδος θὰ ἐπιδιώκουμε. Ναὶ βέβαια, νὰ μὴ φοβούμαστε κανένα ἐχθρό, ἂν εἶναι δυνατό, πού βάζει σὲ κίνδυνον τὴ ζωὴ μας καὶ τὴν εὐζωΐα μας, μὰ τὴ ζωὴ μας καὶ τὴν εὐζωΐα μας νὰ βάζουμε σὲ κίνδυνον μόνο ὅταν πρόκειται γιὰ τὸ καλό τῶν ἄλλων. Τώρα, ποιός εἶναι ὁ ὄρισμός τοῦ «καλοῦ τῶν ἄλλων»; Τὸν εἶπε ὁ Χριστὸς μὲ δυὸ λόγια: «ὅ,τι θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄλλοι».

Τὴ διαίρεσις αὐτὴ δὲν τὴν κάνουμε συνειδητὴ στὰ παιδιά τὰ πρῶτα χρόνια, γιὰ νὰ μὴ δώσουμε λαβὴ στὴ δειλία νὰ δικαιολογιέται μὲ σοφίσματα, προσπαθώντας νὰ ποδείξῃ τὴν ὠφέλιμη παλληκαριά βλαβερὴ ἢ ἄσκοπη καὶ τὸ ἐναντίον.

Αὐτὰ γιὰ τὴν ὥρα στὴν πρόχειρη τούτη μελέτη μας, γενικώτατα.

Ἡ παλληκαριά εἶναι τὸ ἀνώτερο καὶ στερεώτερο βούλομαι. Εἶναι βάση πού δὲν κλονίζεται. Μὰ εἶναι καὶ τὸ μόνο ἠθικὸ ἐλατήριο τῆς εὐποιίας. Τὸ διαισθάνεται καὶ ὁ λαὸς αὐτό, κι' ὅταν παρακαλεῖ κανένα νὰ τοῦ κάνη ἓνα καλό, τοῦ λέει: «*κάνε τὴν παλληκαριά*». Κι' ὅταν θέλει νὰ παινεθῆ ὡς ἄνθρωπος εἰλικρινῆς, πού κρατεῖ τὸ λόγο του, τίμιος, ἱπποτικός, πού δὲν κοροϊδεύει τὴ δυστυχία, λέει πάλι: «*Ἐγὼ εἶμαι παλληκάρι*». Θέλει νὰ πῆ: «*Ἐγὼ δὲ φοβοῦμαι, κι' ἂν ἐλαττώσω τὴν ἐδξωῖα μου, κι' ἂν τὴνε χάσω, κι' ἂν ἀκόμη χάσω καὶ τὴ ζωὴ μου, δὲν τὰ φοβοῦμαι ὅλ' αὐτά, ὅταν εἶναι γιὰ νὰ κάνω τὴν καλοσύνη*». Πόσο γίνετ' ἐδῶ φανερό τί ἀτίμητος φορέας τῶν ἐθνικῶν μας ἀρετῶν καὶ παραδόσεων εἶναι ἡ δημοτικὴ γλῶσσα! Οἱ ἀρχαῖοι ὡς πρότυπον ἀνδρὸς εἶχαν τὸν «*καλὸν κάγαθόν*» (ῥαῖον καὶ γενναῖον). Ὁ λαὸς τραγουδεῖ: «*Ἦθελα νᾶμουν ὁμορφος νᾶμουν καὶ παλληκάρι*». Ἀπάνου στὴ διάχυση τῆς εἰλικρινείας καὶ καλοσύνης του ὁ λαὸς δὲ λέει: «*ἐγὼ ἀγαπῶ τοὺς ἄλλους σὰν τὸν ἑαυτό μου*»· δὲν τὸ λέει, γιὰτὶ θὰ κάνη τὴν ἐντύπωση ἑνὸς ψεύτη· παρὰ λέει: «*Ἐγὼ εἶμαι παλληκάρι*». Τάχα θέλει νὰ πῆ: «*Ἄν πῶ πῶς ἀγαπῶ τοὺς ἄλλους σὰν τὸν ἑαυτό μου, θὰ πῶ ψέματα*. Ἀλλὰ χάρη στὴν παλληκαριά μου καὶ μὲ τὴν παλληκαριά μου θέλω καὶ μπόρῳ νὰ ὑποφέρω ἐγὼ γιὰ νὰ ἀνακουφίσω τὸν ἄλλον». Ἀπὸ τὴν ἄλλη πάλι τοὺς φιλαργύρους, τοὺς ἐχθροὺς τῆς εὐποιίας, ὁ λαὸς τοὺς περιφρονεῖ, ὡς *κιοτῆδες* (= ἀνάντρους).

Εἶπαμε πῶς τὸ μόνο ἠθικὸ ἐλατήριο τῆς εὐποιίας εἶναι ἡ παλληκαριά. — Καὶ ἡ χαρά; ἡ ἔσωτερικὴ χαρὰ τοῦ εὐεργετοῦντος ἀπὸ τὴ διέγερση τῆς χαρᾶς τοῦ εὐεργετουμένου; Δὲν εἶναι κι' αὐτὴ ἠθικὸ ἐλατήριο; — Πρῶτα πρῶτα, ἡ χαρὰ αὐτὴ εἶναι ὄχι ἐλατήριο, ἀλλὰ ἀποτέλεσμα, ἀπόρροια τῆς εὐποιίας. Δεύτερο, δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἐλατήριο. Γιὰτὶ τότε τὸ ἐλατήριο θὰ ἦταν ἀνήθικο, σύμφωνα μὲ τὸν ἀκόλουθο συλλογισμό: Πρὸς τὸ σκοπὸ καὶ μὲ τὴν ἀφορμὴ τοῦ νὰ αἰσθανθῶ χαρὰ, κάνω τὴν εὐεργεσία. Μὰ γιὰ νὰ κάνω εὐεργεσίες, πρέπει νὰ βρίσκονται δυστυχισμένοι. Μ' ἄλλα λόγια ἐξαρτῶ τὴ χαρὰ ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τῆς δυστυχίας γύρω μου. Δὲ θὰ εἶ-

χα τὴ χαρὰ μου, ἄρα θὰ ἔλειπε τὸ ἐλατήριο τῆς ἀρετῆς μου, ἂν ἦταν ὅλοι εὐτυχεῖς.

Ἡ παλληκαριά δὲν ἔχει τέτοιες ἀβελτηρίες. Εἶναι ἡ ἴδια μιὰ ἀρετὴ σταθερὴ, θετικὴ, πού δὲν κρέμεται ἀπὸ τὴ δυστυχία τῶν ἄλλων, ἀκλόνητη καὶ ἀνεξάρτητη. Ὅταν τύχη εὐκαιρία, δείχνεται, κι' ὅταν δειχτῆ, γεννᾷ τὴ χαρὰ. Δὲν κυνηγᾷ τίς εὐκαιρίες μὲ σκοπὸ νὰ χαρῆ. Ἡ παλληκαριά εἶναι ἠθικὴ ἰδέα μαζὶ καὶ ἠθικὴ βούληση. Εἶναι ἡ ἴδια χαρὰ. Κάνει τὴν εὐποιῖα ἢ τὴ θυσία χάρη τῆς ἴδιας παλληκαριάς. : *Τὸ ἀγαθὸν πρὸς τὸ ἀγαθόν*, ὅπως θάλεγαν οἱ ἀρχαῖοι.

Καταντοῦμε στὸ ἐξῆς συμπέρασμα :

Οἱ ἠθικὲς ἰδέες στὴν ἐφαρμογὴ τους εἶναι παλληκαριές. Κ' ἐπειδὴ ἡ παλληκαριά εἶναι καὶ φυσικὴ ἰδέα, (ἀδιάφορο ἂν ἀπὸ κληρονομικότητα), καὶ ἡ μόνη (μαζὶ μὲ τὴν ὁμορφιὰ) φυσικὴ ἰδέα, πού εἶναι σύμφυτη μὲ τὴ φύση τοῦ παιδιοῦ καὶ θαυμαστὴ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ παιδιοῦ, καὶ πάλι, σύμφυτη μὲ τὴ φύση τοῦ Ρωμιοῦ καὶ θαυμαστὴ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Ρωμιοῦ, ἀρχίζοντας ἀπ' αὐτὴ καὶ φυτεύοντας κατόπι τὴν ἠθικὴ ἰδέα μὲ τὸ χαρακτηρισμὸ τῆς παλληκαριάς, θὰ φτάσουμε ἀσφαλῶς στὴ γένεση καὶ καρποφορία τῆς ἠθικῆς βουλήσεως καὶ τὴ δημιουργία, ἐκτὸς τοῦ ἠθικοῦ, καὶ ἐθνικοῦ χαρακτήρος.

Ἡ ψευτοεπίδειξη καὶ ἡ καλπία ἐμᾶς μερικῶν «μορφωμένων», πού μᾶς κόλλησε στὸ χαρακτήρα ἀπὸ διάφορες αἰτίες, θὰ τοὺς κάνη, μὲ τὴν ἰδέα πῶς βρίσκονται στὴν ἀπόλυτην ἀλήθεια, νὰ γελάσουν μὲ τὰ «κιχνά μας δαιμόνια», ἂν καὶ δὲν εἶναι διόλου καινά, παρὰ ἀπὸ τοὺς ἠρωϊκοὺς χρόνους στὰ βᾶθη τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς. Θὰ γελάσουν, μὰ αἰτία θὰ εἶναι ἡ ψευτοεπίδειξη καὶ ἡ καλπία μας. Ἡ εἰλικρίνεια δείχνει σὰν ἀσκήμια στὰ ἀλλοίθωρα μάτια τῆς ψευτοεπίδειξης, καὶ ἡ παλληκαριά, ὁ συγκεντρωμένος χυμὸς τῆς ἐνεργείας, δείχνει σὰ φόρτωμα ἀνυπόφορο στὰ νυσταλέα μάτια τῆς καλπίας. Μὰ δὲ γράφουμε γιὰ νὰ διαπαδαγωγῆσουμε ἐκείνους πῶχον σχηματισμένο πιά καὶ καρτιασμένο χαρακτήρα, μὰ γράφουμε γιὰ τὰ τρυφερὰ παιδικὰ νιάτα. Αὐτὰ εἶναι τὸ ἀντικείμενό μας καὶ τὸ κέντρο τῶν φροντίδων μας. Μὰ εἶναι πάλι καὶ σοβαροί, πού δὲ θὰ συμφωνήσουν ἴσως μαζί μας.

Ἄπ' αὐτοὺς θὰ περιμένουμε νὰ μᾶς ἀνασκευάσουν. - Σκυμμένοι ὅμως στὸ γραφεῖο τους. Νὰ παρουσιάσουν ἔργα. Ὁ σκοπὸς δὲν εἶναι νὰ δείξουμε ποιὸς εἶμ' ἐγὼ καὶ ποιὸς εἶσ' ἐσὺ μὲ ἐφημεριδίστικες ἐξυπνάδες, μὰ νὰ ἐρῶστούμε μὲ εἰλικρίνεια καὶ ἀγάπη γιὰ τὰ φτωχὰ παιδικὰ νιάτα. Ἐτσι θὰ χαρῶ νὰ γείνω αἰτία καλοῦ γιὰ τὴν ἐκπαίδευσή μας, κι' ἄς ἀποδειχτῶ πλανεμένος στὶς ἰδέες μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XII

Η ΑΛΗΘΕΙΑ

Στὸ δημοτικὸ σχολεῖο ἡ ἀλήθεια ὡς ἰδέα εἶναι ἀκατανόητη ἀπὸ τὴν ηλικία τῶν τροφίμων μας, ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ τὶς ἀνώτερες τάξεις. Πρέπει λοιπὸν νὰ τὴν κάνουμε αἰσθητὴ στὰ παιδιά μὲ τὸ ζήσιμό (*) τῆς στὴ φιλαλήθεια καὶ στὴν ἐλευθεροφροσύνη, ἀρχίζοντάς τὴν ἀπὸ τὴν δ' τάξη, μαζὶ μὲ τὴν ἱστορία.

Τί θὰ πῆ φιλαλήθεια, ὅλοι τὸ ξέρουμε. Ἐκεῖνο πὸν θεωροῦμε ἀνάγκη νὰ ποῦμε εἶναι ὅτι ἡ φιλαλήθεια προϋποθέτει παλληκαριά καὶ εἶνε παλληκαριά. (Ἡ εἰλικρίνεια περιλαμβάνεται στὴ φιλαλήθεια). Ἐλευθεροφροσύνη θὰ πῆ νὰ φρονῆ κανεὶς ἐλεύθερα, τὴ γνώμη τῶν νὰ μὴ τὴν κρύφτῃ ἀπὸ φόβο, παρὰ νὰ λέῃ παστρικά καὶ ξάστερα, σὰν παλληκάρι. Καὶ ἡ ἐλευθεροφροσύνη προϋποθέτει παλληκαριά καὶ εἶναι παλληκαριά. Δὲ φεύγουμε λοιπὸν ἐδῶ ἀπὸ τὸ προηγούμενο κεφάλαιο, πάλι γιὰ τὴν παλληκαριά μιλοῦμε, μόνο πὸν τὴν παίρνουμε ἀπὸ μιὰ εἰδικὴ φανέρωσή της.

Μὰ γιατί νὰ πάrouμε ἰδιαίτερα τὴν κατεύθυνση αὐτὴ τῆς παλληκαριάς καὶ ἰδιαίτερα νὰ τὴ στήσουμε θεμέλιο τῆς ἐθνικῆς παιδαγωγικῆς μας σὲ ξεχωριστὸ κεφάλαιο; Μήπως τὸ παλληκάρι δὲν εἶναι παλληκάρι πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις;

Ναί. Μὰ σ' ἐμᾶς τοὺς Ρωμιούς τὸ πρῶμα διαφέρει. Ἡ δουλοφροσύνη ἔχει πολὺ βαθιὲς ρίζες στὴ ψυχὴ μας. Τὴν ἐλευθεροφροσύνη τὴν κοροϊδεύουμε ὡς βλακεία καὶ ἀνοησία. Εἴμαστε

(*) Ἀναγκαζόμαστε νὰ μεταχειριστοῦμε τὴ φραστικὴ λέξη «ζήσιμο», ἐπειδὴ παρουσιάζεται ἀπόλυτη ἐκφραστικὴ ἀνάγκη.

δουλόφρονες ὄχι μόνο ἀπὸ ἰδιοτέλεια, δηλ. ἀπὸ κάποια δικαιολογημένη ἀδικαιολόγητη ἀνάγκη, μὰ καὶ χωρὶς ἀνάγκη. Ἐνῶ μᾶς ἀρέσει νὰ εἴμαστε καὶ νὰ παινευόμαστε παλληκάρια, τὴν ὑπερτατὴ αὐτὴ ἀναντρία, πὸν λέγεται δουλοφροσύνη, τὴν ἀσκοῦμε καὶ τὴ διδάσκουμε ὡς ἀρετὴ. Τάχα νὰ βρῖσκεται στὸ αἷμα μας ἀπὸ κληρονομικότητα; Ναί, μὰ κι' ἀπὸ ἄλλες αἰτίες. Ὅτι ἡ δουλοφροσύνη ζοῦσε καὶ στοὺς ἀρχαίους, τρανὴ μαρτυρία ὁ νόμος τοῦ Σόλωνος, πὸν ἐκήρυχνεν ἀτιμούς ὅσους δὲν εἶχαν τὸ θάρρος τῆς γνώμης τῶν. Πρὸ πάντων ὅμως ἐκυριάρχησεν ἡ δουλοφροσύνη στὸν καιρὸ τῆς πολύχρονης ὑποταγῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ στοὺς Τούρκους. Μὰ ἡ δουλοφροσύνη δὲ μᾶς ἔμεινε μόνο ἀπὸ τὴν πολιτικὴ δουλεία. Τὴν ἔχουμε καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ δουλεία, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ χειρότερο. Ἐνόςφω ὑπάρχουν ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι, προνομιούχοι καὶ ἀπόκληροι, χορτᾶτοι καὶ πεινασμένοι, ἡ δουλοφροσύνη θὰ ὑπάρχη. Ἡ τάξη πὸν ἐπιπλέει ἔχει συμφέρο νὰ διατηρῆ τὴ δουλοφροσύνη γιὰ δικό της ὄφελος.

Εἶναι λοιπὸν φοβερὰ δύσκολο ἐδῶ τὸ ἔργο τοῦ παιδαγωγοῦ. Καὶ γίνεται ἀκόμη δύσκολότερο, γιὰ τὴν δουλοφροσύνη ἔχει σύμμαχο φοβερὸ τὴ ψευδολογία, πὸν πρέπει νὰ χτυπηθῆ κι' αὐτὴ κατακέφαλα ὡς ἀναντρία. Καὶ εἶναι φοβερός σύμμαχος ἡ ψευδολογία, γιὰ τὴν ἔχουμε κι' αὐτὴν ἀπὸ κληρονομία. Οἱ παραδόσεις μας οἱ ἐθνικὲς καὶ τὰ λαϊκά μας παραμύθια τὴν ἀνεβάζουν σὲ περιοπῆ, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὴ χαρακτηρίζουν ὡς ἐλάττωμα. Καὶ ναί μὲν, τὴν δικαιολογοῦν ὡς μέσον σωτηρίας τὶς πολλὲς φορές, μὰ ὄχι πάντα, καὶ ὄχι πρὸς τὸν ἀνιδιοτελεῖ σκοπὸ τοῦ καλοῦ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ πρὸς τὸ σκοπὸ ἀτομικοῦ συμφέροντος ὡσεπιτοπλεῖστο, καὶ σπάνια τὴν παρουσιάζουν ὡς βοηθὸ καὶ σύμμαχο τῆς παλληκαριάς ὡς ἠθικῆς βουλήσεως. Μὰ πάλι, τίποτα. Ἡ ψευδολογία θὰ ἔπρεπε νὰ χτυπηθῆ ἀλύπητα, ἔστω κι' ἂν ἐπρόκειτο νὰ σώσῃ ἓνα ἔθνος ἀπὸ βέβαιη καταστροφή. Μὰ ἐπειδὴ ζῆ καὶ βασιλεύει τὸ κακὸ στὸν κόσμον, εἶναι ἀδύνατο αὐτὸ γιὰ τὴν ὥρα, γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ προσπαθήσουμε νὰ τὰ συμβιβάσουμε ἔτσι δά:

Διαιροῦμε τὴ φιλαλήθεια, ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ γιὰ τὸν ὁποῖον ἐκδηλώνεται: 1) σὲ φι-

λαλήθεια χάριν τοῦ καλοῦ τοῦ ἄλλου· 2) σὲ φιλαλήθεια χάριν τῆς φιλαληθείας, καὶ 3) σὲ φιλαλήθεια πρὸς τὸ κακὸν τοῦ ἄλλου. Ἡ 1η καὶ 2η ἀποψη εἶναι παλληκαριά. Ἡ 3η εἶναι ἀναντρία χειρότερη ἀπὸ τὴ ληστεία, γιατί ὁ ληστής εἶναι λύκος μὲ δέρμα λύκου, ἐνῶ ὁ πλαστός φιλαλήθης εἶναι λύκος μὲ δέρμα προβάτου. — Καμμιά φιλαλήθεια δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ πολεμηθῆται ἀν ἔλειπε τὸ κακὸ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἡ ἀνταπόδοσις τοῦ κακοῦ ἀπὸ τὶς ἠθικὰς ιδέας. Δὲ θὰ ἔπρεπε, γιατί θὰ ἔλειπε ἡ 3η. Τώρα ὅμως πού τὸ κακὸ ὑπάρχει καὶ ἡ ἀνταπόδοσίς του διδάσκεται ὡς ἠθικὴ ιδέα, ὑπάρχει κατ' ἀνάγκην καὶ ἡ 3η ἀποψη τῆς φιλαληθείας, πού πρέπει νὰ πολεμηθῆται ἀυστηρά.

Ἡ ψευδολογία μὲ τὴ σειρά της διαιρεῖται κατ' αὐτῆς: 1) σὲ ψευδολογία γιὰ τὸ κακὸ τοῦ ἄλλου· 2) σὲ ψευδολογία χάριν τῆς ψευδολογίας, καὶ 3) σὲ ψευδολογία γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἄλλου. — Ἡ 3η αὐτῆ ψευδολογία διακρίνεται σὲ δυὸ περιπτώσεις: α.) ψευδολογία γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἄλλου χάριν καὶ δικοῦ μας ἀτομικοῦ συμφέροντος (ἀδικία τρίτου), καὶ β.) ψευδολογία γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἄλλου χωρὶς ἀτομικὸ μας συμφέρον καὶ χωρὶς ἀδικία τρίτου (δικαιοσύνη, καθαρὰ εὐμένεια). — Καμμιά ψευδολογία δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιτρέπεται, ἀν ἔλειπε τὸ κακὸ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἡ ἀνταπόδοσίς του ἀπὸ τὶς ἠθικὰς ιδέας. Τώρα ὅμως πού αὐτὰ ὑπάρχουν ἀκόμη, τῆς 3ης ψευδολογίας ἡ β' περίπτωση πρέπει νὰ βραβεύεται. Ὁ ἠθικὸς χαρακτήρ σιωπᾶ ὅταν ἐκβιάζεται πρὸς ἄλλη ἐκτὸς ἀπ' αὐτῆ, ψευδολογία, καθὼς καὶ πρὸς τὴν 3η περίπτωση τῆς φιλαληθείας.

Καὶ τὴν ἐλευθεροφροσύνην στὴν ἐκδήλωσίν της τὴ διακρίνουμε σὲ τρεῖς περιπτώσεις, ὅπως τὴ φιλαλήθεια. Ὅμως στὴ 2η περίπτωση τόσο τῆς μιᾶς ἀρετῆς, ὅσο καὶ τῆς ἄλλης, πρέπει νὰ ξεχωρίσουμε κάποιον αὐταπάτην κατὰ τὴν ὁποία, νομίζοντας πὼς ἐκδηλώνουμε τὶς δυὸ αὐτὲς ἀρετὲς χάριν τῆς ἀρετῆς, τὶς ἐκδηλώνουμε ἐν τούτοις χωρὶς ἀνάγκην, πρὸς ἐγωϊστικὴν ἐπίδειξιν ἀρετῆς. Τότε ὅμως ἀποχτοῦμε πολλοὺς ἐχθροὺς, χωρὶς λόγον, ὅποτε καὶ δὲν μπορούμε νὰ ὠφελήσουμε στὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας μας, ὡς κοινωνικοὶ παράγοντες.

Οἱ θεωρητικοὶ ἠθικολόγοι στὸ κεφάλαιον τοῦτο θὰ μᾶς ἀντικρούσουν ἴσως μὲ τὸ ἀξίωμα ὅτι: «ἀρετὴ βλαβερὴ δὲν ὑπάρχει». Μὰ ἡ πράξις καὶ ἡ πείρα διορθῶναι τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἔτσι δά: **Πρέπει νὰ ἐξετάζεται τὸ ἐλατήριον τῆς ἐπίδειξεως τῆς ἀρετῆς, γιὰ νὰ ξεσκεπάσεται στὰ μάτια τοῦ παιδιοῦ ἡ κακία σὲ ὅλες τὶς φανέρωσές της**. Καὶ τοῦτο δὲ θὰ βλάβῃ παρὰ θὰ ὠφελήσῃ. Κατ' ὅσον ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, πού ἡ Παιδαγωγικὴ τὸν θέτει ὡς πρότυπον παιδαγωγοῦ, λέει τοῖς μαθητάς του: **Ἔστε ἄκακοι ὡς αἱ περισσευαὶ ἀλλὰ καὶ φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις**. Γιατί ὑπάρχει τὸ κακὸν στὸν κόσμον. Κατ' ἕνα ἀπὸ τὰ κακὰ εἶναι ὅτι ἡ ἀναντρία (κακία) ἐκμεταλλεύεται τὴν ἀρετὴν. Τὴ μεταχειρίζεται ὡς ὄργανον γιὰ σκοπὸν κακόν. Μὰ θὰ πῆτε ὅτι ἀρετὴ μὲ κακὸν σκοπὸν ἀρετὴ δὲ λέγεται. Βεβαίωτατα, εἴμαστε σύμφωνοι. Καὶ μάλιστα κατὰ τὴ γνώμην μας πρέπει νὰ τιμωρῆται βαρύτερα ἀπὸ τὴν ἀπροσποίητον κακίαν. Ὑπάρχει ὅμως ὑπάρχει ὡς πρᾶγμα, ὡς γεγονός. Γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ τὴν προσέξουμε, νὰ τὴ διδάξουμε, νὰ νοιῶμε τὰ μάτια τοῦ παιδιοῦ πρὸς τὰ πράγματα, νὰ τὸ συμμορφώσουμε πρὸς αὐτὰ ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ πρὸς τὶς ἠθικὰς ιδέας ἀπὸ τὴν ἄλλη, γιὰ νὰ μὴ βρεθῆ κατόπι στὴν κοινὴν ἀμυστία πρὸς τὸ ἀγνωστο ἀπροετοίμαστος, κατ' ἀποτύχην στὸ σκοπὸν τοῦ βίου του.

(Στὸ ἄλλο φύλλον τὸ τέλος)

ΑΝ ΠΙΣΤΕΥΣΩΜΕΝ εἰς τὴν ἐξ Ἀθηνῶν τηλεγραφηθεῖσαν εἴδησιν, ἐντὸς ὀλίγου αἴρεται ὁ στρατιωτικὸς νόμος καὶ ἡ λογοκρισία. Ἡ ἄρσις τούτων συμπίπτει ἀκριβῶς μὲ τὸ τέλος τῆς μελέτης μας, ἣτις συμπληροῦται πλέον εἰς τὸ ἐπόμενον φύλλον. Ἐὰν τυχὸν ὅμως ἡ λογοκρισία δὲν ἀρθῆ, θὰρχίσωμεν τὴν δημοσίευσιν τοῦ πρωτοτύπου καὶ τρομακτικῶς μεγαλειώδους μυθιστορήματος « ΜΥΤΙΛΗΝΑ·Ι·ΚΑΙ ΝΥΚΤΕΣ », αἰτινες θὰποτελέσουν ἕνα ἀφανταστον ἐντρούφημα καὶ πρωτοφανὲς ἀνάγνωσμα διὰ τὴν Λέσβον. Ὑπομονὴ λοιπὸν ἐν φύλλον ἀκόμη

ΤΟΥ «ΝΕΟΥ ΚΗΡΥΚΟΣ» τὴν ἐμφάνισιν χαιρετίζουσα ἡ «Ἰδέα» τοῦ εὐχεται ἀπροσκοπτον σταδιοδρομίαν.